

Валентина Годлевська

ВИБОРИ ДО ГЕНЕРАЛЬНИХ КОРТЕСІВ 1982 РОКУ І НОВИЙ ІМПУЛЬС КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ

У статті досліджується процес підготовки та проведення парламентських виборів в Іспанії в жовтні 1982 р. Ці вибори стали визначальними для подальшого політичного розвитку країни. Вони переформатували політичний простір, сприяли утвердженню легітимності демократичного режиму. Автор аналізує основні причини перемоги партії лівого спрямування, а також фактори, які спричинили поразку правлячої центристської партії.

Ключові слова: демократія, демократизація, перехідний період, консолідація, політичний режим, вибори, партійна система.

У останній чверті ХХ століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом.

Аналізуючи закономірності перехідних процесів, більшість науковців наголошують на послідовності і спадковості процесів лібералізації авторитарного режиму, встановлення демократії та її консолідації. На нашу думку, підготовчий етап в Іспанії тривав з 60-х років ХХ ст., з початком лібералізації режиму. Етап встановлення демократії розпочався в 1975 р. після смерті Ф. Франко, а фаза консолідації в основному припала на період правління Іспанської соціалістичної партії, яка перебувала при владі майже 14 років: з 1982 р. до 1996 р.

Для довготривалої і перспективної стабільності і легітимності демократичного режиму в Іспанії непересічне значення мала не тільки форма новостворених інституцій і організацій, але й ефективність утвердження чи, за висловом багатьох дослідників, консолідації демократії. Як слушно стверджують Х. Лінц і А. Степан, консолідація демократії відбувається у трьох суспільних вимірах: в управлінні, у ставленні до демократії і у законодавстві. У сфері управління режим вважається консолідованим, коли жодна політична, суспільна, економічна чи інституційна сила національного рівня не використовує вагомні ресурси з метою створення недемократичного ладу. У царині ставлення до демократії можливо стверджувати про існування згуртованої демократії за умов, коли більшість громадян усвідомлюють, що демократичні процеси та інституції передбачають кращу форму правління суспільством. З точки зору конс-

титуційної перспективи демократичний лад є консолідованим тоді, коли правлячі і неправлячі сили вирішують конфлікти в межах законів нового демократичного суспільства¹.

Отже, важливо розрізнити наступне: якщо в процесі встановлення демократії за допомогою заміни соціально-політичних структур демонтувався попередній франкістський режим і встановлювався новий, то в процесі консолідації новий режим все більше починав відрізнятися від свого попередника та кристалізуватися в іншу інституційну структуру.

Проблеми консолідації демократичного режиму в Іспанії досліджували іспанські науковці Ч. Пауель, Х. Мараваль, В. Прего, Р. Дорадо, І. Варела та ін. Більшість з них переконані в тому, що етап консолідації демократії розпочався саме з перемогою в 1982 р. соціалістичної партії. Проте стверджувати, що до цього моменту не було зроблено жодних кроків щодо утвердження демократичного режиму не варто².

Оскільки парламентські вибори 1982 р. спричинили новий імпульс консолідації демократії і привели до влади соціалістичний уряд (вперше за 40 років), в науковій літературі цим виборам присвячено достатньо уваги. Грунтовні наукові статті Х. Туссея, М. Касіаглі, Р. Лопес Пінтора, М. Хустела, Х. Сантамарія Оссоріо, Х. Ігнасіо Верта, М. Раміреса, Л. Лопес Н'ето містять важливу інформацію про формування партійних коаліцій, особливості перебігу передвиборчої кампанії, переформатування іспанського електорату. Також зазначені автори аналізують причини успіху Іспанської соціалістичної робітничої партії (ІСРП) і основні прорахунки правлячої партії. Більшість науковців вважають ефективною передвиборчу кампанію ІСРП, а її тріумф — логічним результатом внутрішньополітичної ситуації в країні³.

Перемозі соціалістів на парламентських виборах передував складний період, характерний справжнім демократичним партійним суперництвом у лавах урядової партії Союзу демократичного центру (СДЦ), яка прийшла до влади після перемоги на перших парламентських виборах у 1977 р. За часи її перебування при владі було ухвалено два визначних документи, що сприяли легітимізації демократичного режиму та вирішенню нагальних проблем: «пакт Монклоа» в жовтні 1977 р. (угода між провідними політичними силами щодо політичних та соціально-економічних питань перехідного періоду) та демократична конституція в грудні 1978 р. Проте Союз демократичного центру не мав цілеспрямованої ідеології, чіткого плану дій, що і призвело в решті-решт до його занепаду.

Розпад СДЦ, що наближався, був неминучим. Багато дослідників розглядають труднощі правлячої партії у період 1979–1982 років як хроніку «тривалого вмирання». СДЦ був заздалегідь приречений на зникнення, тому що був штучною партією, створеною з метою управління

процесом демократизації на її початковому етапі. Більше того, СДЦ виявився не життєздатним через неможливість консолідації ідеологічно неоднорідної соціальної бази. Партії, які склали основу Союзу, були, за європейською класифікацією, від ультралівих до правих. Зрозуміло, що через таку гетерогенність СДЦ досягти внутрішнього консенсусу щодо подальшої програми дій було неможливо. Публіцист В. Ламздорф підкреслював, що СДЦ являв собою конгломерат наспіх набраних людей, з великими претензіями на владу, боротьбою між собою, підсиджуванням⁴.

Таким чином, нездатність уряду упоратися з вищепойменованими труднощами викликала постійну критику з боку лівих та регіональних партій.

Загострення розбіжностей в середині урядової партії, її розкол, нестійкість партійної системи, суперечки щодо вступу в НАТО, нездатність уряду реалізувати власний політичний курс, зтяжна економічна криза, неспокій у Збройних силах обумовили розпуск кортесів. 27 серпня 1982 р. прем'єр-міністр оголосив про позачергові парламентські вибори, призначені на 28 жовтня цього ж року. Таким чином, політичні сили повинні були в термін до 14 вересня остаточно сформувати політичні партії, блоки та коаліції.

Провідними силами на політичній арені були Іспанська соціалістична партія (Ф. Гонсалес), правоконсервативна партія Народний альянс (М. Фрага), Союз демократичного центру (Л. Лавілья), Демократичний та соціальний центр (А. Суарес) і Комуністична партія Іспанії (С. Каріьйо).

Передвиборча кампанія 1982 р. суттєво різнилася від аналогічного процесу в 1979 р. Діяльність кандидатів та їх партій відбувалася в атмосфері ентузіазму, компромісів і навіть неспокою, викликаного розкриттям нової військової змови. 2 жовтня 1982 р. органи державної безпеки заарештували групу військових і цивільних діячів ультраправого спрямування, які готували на 27 жовтня новий державний переворот. Вилучені 500 фотокопій і 4 оригінальних документи проливали світло на операцію, яка мала кодову назву «Сервантес». План полягав у проведенні ряду акцій проти прогресивних осіб, прибічників автономії і лівих сил. Кульмінацією мав стати потужний вибух у районі військових помешкань Мадрида. В усьому цьому була б звинувачена ЕТА, і як результат, уряд був би звинувачений у неефективності боротьби проти тероризму, що і виправдало б військове втручання. 80 бойових груп повинні були розташуватись у трьох місцях, які оточили б столицю, контролюючи усі резиденції влади: палац Сарсуела (місце проживання короля), Монклоа (будинок уряду), міністерства, канал TVE, радіостанції тощо.

Ці події певною мірою сприяли участі у голосуванні тих громадян, яким був притаманний абсентеїзм. Тогочасні опитування громадської

думки засвідчили розчарування діяльністю центристів і зростання симпатій до соціалістів⁵.

За результатами попередніх опитувань Центром досліджень і технічних розробок (СІТЕР) 80% іспанців, які проголосували за урядову партію в 1979 р. не мали наміру повторно віддати за неї голоси. У середині серпня 5,6% мали намір голосувати за Союз демократичного центру, за Іспанську соціалістичну робітничу партію — 33,5%, за Народний альянс (НА) — 7,8%, за Комуністичну партію Іспанії (КПІ) — 3,7% і за Демократичний та соціальний центр (ДСЦ) — 1,7%⁶.

ІСРП ґрунтовно підготувалася до виборів. На 29 з'їзді в жовтні 1981 р. соціалісти прийняли програму реформи, яка не передбачала у майбутньому переходу до соціалізму. З'їзд продемонстрував поміркований характер програми партії, відсутність внутрішніх чвар, майже 100 тис. членство і наявність сильного лідера в особі Ф. Гонсалеса.

Іспанська соціалістична робітничка партія мала політично виважену програму, яка була заснована на прогресивній ідеології та поміркованості виборців, які не підтримали б СДЦ на цих виборах. ІСРП повинна була завоювати електорат центру, тому соціалісти намагалися добитися такого образу партії, який би не нагадував про минулі конфронтації правих і лівих сил.

Соціалістична пропаганда (виборча програма, гасла, заяви лідерів і кандидатів) була спрямована на отримання підтримки як специфічних соціальних спільнот (жінки, молодь, пенсіонери тощо), так і конкретних соціальних груп (ремісників, сільських і професійних робітників, офісних службовців і інших секторів «нового середнього класу»).

ІСРП розробила свою виборчу програму, яка передбачала наближення до «громадянського договору щодо модернізації». Виборчі обіцянки, які соціалістична партія Іспанії запропонувала електорату, були наступні:

1. Створення 800.000 робочих місць за чотири роки. Це була одна з найбільш важливих виборчих обіцянок у політичній програмі соціалістичної партії Іспанії в умовах економічної кризи.

2. Введення дострокового виходу на пенсію у 59 років з річним скороченням до шести місяців. Цей захід був позитивним як для людей передпенсійного віку, так і для молодих, оскільки збільшилася б кількість робочих місць завдяки достроковій пенсії.

3. Встановлення максимальної тривалості робочого тижня до сорока годин, а також можливість збільшення відпустки до п'яти тижнів на умовах колективної угоди.

4. Обов'язкове шкільне навчання до шістнадцяти років.

5. Захист державної системи охорони здоров'я.

6. Легалізація терапевтичного абортів. (Цей пункт програми зіткнеться з політичними консервативними силами і викличе велику полеміку, як в політичних секторах, так і серед народу).

7. Розподіл суспільно-державних витрат і розмежування бюджету податкових витрат.

8. Збільшення сільськогосподарських рент, заохочення скотарства тощо⁷.

У внутрішній політиці соціалісти виступили також за розвиток автономій, боротьбу проти тероризму. Окремо було зроблено наголос на необхідності проведення реформи військової юстиції, пенітенціарних установ, привести у відповідність сучасним реаліям кримінальний кодекс, підготувати закон про судову владу, прискорити судові процедури, забезпечити справедливість правосуддя на безкоштовній основі⁸.

У зовнішній політиці був обраний «пріоритет» інтеграції Іспанії в Європейську Економічну Спільноту з метою прогресу країни. Також передбачалася консультація за допомогою референдуму або програмного пояснення виборчого процесу відносно НАТО; перегляд військових угод із США, припинення переговорів щодо вступу Іспанії у військову структуру НАТО; заборона дислокації ядерної зброї на території Іспанії; ратифікація Іспанією Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Відповідно до соціологічних опитувань, проведених у 1981 р., 75% іспанських респондентів уважали, що трансформація суспільства повинна відбуватися шляхом реформ. Інші дослідження підтверджували, що понад двох третин іспанців поклали відповідальність за добробут усіх і кожного громадянина окремо на державу. Як зазначав Ф. Гонсалес, недостатньо побудувати реформістську державу, необхідно, щоб ті, хто несуть відповідальність за управління країною, мали довіру і моральний авторитет.

Єдиною дієвою альтернативою ІСРП на національному рівні був правий Народний альянс. В Іспанії, яка щойно звільнилася від франкістської диктатури, така партія не користувалася підтримкою широких верств населення, які сприймали її як праву, архаїчну організацію ретроградів, час яких минув. Тому, щоб забезпечити успіх на майбутніх виборах Народний альянс намагався укласти виборчу коаліцію з низкою політичних сил. З цією метою на початку вересня 1982 р. виконавчий комітет партії провів переговори з представниками урядової партії (які категорично відмовились від союзу), з Народною демократичною партією та іншими політичними силами⁹.

У вересні 1982 р. НА уклав виборчу угоду з Народною демократичною партією (лідер О. Альсага) та Ліберальною єдністю (лідер П. Шварц), а також з чотирма регіональними партіями. «28 жовтня ввечері не буде

достатньо шампанського, щоб відсвяткувати перемогу Народного альянсу», — висловився Мануель Фрага після підписання угоди¹⁰.

Ця коаліція, на думку Р. Гюнтера, виникла з метою більшого представництва правих консервативних сил у парламенті та залучення комбінованого електорату. У її програмі містились положення щодо формування сильної державної влади, здатної вести боротьбу з тероризмом, забезпечення єдності нації, збереження національних традицій та цінностей. У соціально-економічній сфері НА виступав за економічне налагоджування шляхом зменшення дефіциту бюджету, контроль над інфляцією та ліквідацію «гіпертрофії держави», а також на захист приватного підприємництва. Програма, яку представляв М. Фрага, була консервативною. Це обмежувало привабливість коаліції в очах багатьох її потенційних виборців — центристів¹¹.

Дезінтеграція правлячої партії СДЦ і присутність її колишніх керівників у чотирьох різних виборчих угрупованнях (в ІСРП, Народному альянсі, СДЦ та в Демократичному та соціальному центрі) вводив в оману центристський електорат. СДЦ апелював під час виборчої кампанії до особистості свого лідера (Л. Лавілья) і до переваг свого ідеального становища, тобто центрizmu між «жорсткими правими» і «недозрілими лівими».

Голова СДЦ Л. Лавілья протистояв сильному тиску як в середині партії, так і ззовні щодо оформлення виборчого союзу з Народним альянсом. За матеріалами газети «Ель Паїс» голова партії мав особисту розмову з прем'єр-міністром Л. Кальво Сотело, який висловив стурбованість щодо рішення урядової партії йти на вибори самостійно, передбачаючи в такому випадку поразку¹².

Незважаючи на це, на початку вересня лідери СДЦ оголосили, що не будуть укладати жодної виборчої угоди¹³. Відмова партії від союзу з Народним альянсом можна пояснити наступним: 1) переконаність лідерів СДЦ в необхідності існування сильної та незалежної центристської партії для уникнення біполярної партійної системи та дестабілізації політичної ситуації; 2) ворожість та недовіра до лідера НА М. Фраги; 3) нездатність консервативних політиків НА сприйняти різність поглядів багатьох членів СДЦ та їх прогресивність; 4) опитування громадської думки продемонстрували другорядність СДЦ в коаліції з НА, а це було неприпустимо з точки зору лідерів правлячої партії¹⁴.

У програмі СДЦ містилися наступні пункти: підтримка приватної ініціативи для створення стабільної зайнятості; скорочення дефіциту бюджету та підтримка зростання ВВП протягом чотирьох років з річними показниками між 3–4%; продовження промислової реконверсії; створення податкових стимулів для створення зайнятості; пом'якшення структурної жорсткості ринку праці.

Зі свого боку, Демократичний та соціальний центр сподівався на авторитет А. Суареса (колишнього прем'єра та лідера СДЦ), який певною мірою зберігав свою харизму і нарешті зміг запропонувати виборцям лівоцентристську програму, в якій містились наступні положення: перетворення виробничої структури шляхом нової індустріалізації, яка б сприяла темпам економічного зростання до 4% річних; створення нових робочих місць; розвиток стратегічних секторів нової індустріалізації — інформатики, електроніки, окремих галузей хімії, агроіндустрії, біології; реформа фінансової системи; стримування інфляції; збільшення капіталовкладень.

Необхідно наголосити на тому, що достроковий розпуск кортесів і наближення виборів не сприяли комуністам на чолі з С. Карільйо, які переживали одну з найважчих внутрішніх криз за всю історію партії. На 1982 р. КПІ втратила більшу частину свого авторитету, здобутого в період боротьби з франкізмом.

У своїй передвиборчій програмі комуністи обіцяли: створення мільйона робочих місць; демократизацію економіки; фіскальну реформу з більшою прогресивністю в прямих податках; аграрну реформу; прийняття генерального плану реіндустріалізації, з виконанням головної ролі державного сектора; демократичне планування¹⁵.

Підсумовуючи огляд політичних програм, варто відзначити невизначеність їх економічних планів, які виступали фокусом критики з боку засобів масової інформації. Також необхідно виокремити програми конституційного розвитку стосовно основних прав та свобод громадян, представлених ІСРП і КПІ, і міцність атлантичних позицій (повна інтеграція в оборонну систему Заходу) Народного альянсу та СДЦ. Пріоритетним питанням програми кожної політичної сили була проблема зайнятості.

Таблиця 1.

**Наповненість передвиборчих програм
стосовно економічних питань та зайнятості**

№	Партія	Відсотки
1.	Іспанська соціалістична робітничка партія	35
2.	Народний альянс	31
3.	Союз демократичного центру	32
4.	Демократичний і соціальний центр	25
5.	Комуністична партія Іспанії	21

Джерело: *Wert J.I. La campaña electoral de Octubre de 1982: el camino del cambio/José Ignacio Wert//Revista española de investigaciones sociológicas. — 1984. — № 28. — P. 70.* Режим доступу 10.10.2012: http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_028_05.pdf

Передвиборча кампанія тривала 21 день.

Соціалістична партія провела типову кампанію переможця. Соціалісти напередодні виборів виступили з гаслами «За зміни!», «Щоб Іспанія діяла!» та «За справедливе і рівноправне суспільство!». Потужною була і політична реклама, як у засобах масової інформації, так і на вулицях міст. Вищезгадані гасла були дещо відмінні від гасел 1977 р. («Свобода знаходиться в твоїй руці» і «Соціалізм — це свобода») та 1979 р. («Міцний уряд для безпечної країни»). Соціалістична партія Іспанії прагнула успішно себе презентувати в цій кампанії як єдина «ефективна альтернатива керівникам СДЦ».

Публічна оцінка кампанії соціалістичної партії Іспанії була найвищою, про що можна зробити висновок на основі інформації, отриманої з післявиборчого опитування Центром соціологічних досліджень:

Таблиця 2.

Причини перемоги Іспанської соціалістичної робітничої партії

№	Причини перемоги ІСРП	Відсотки
1.	Поганий уряд СДЦ	31
2.	Кампанія і програма ІСРП	24
3.	ІСРП — найкраща партія	14
4.	Лідерство ІСРП (Ф. Гонсалес)	10
5.	Не відповіли	21

Джерело: *Iniciando el análisis de las elecciones generales de octubre de 1982: (informe de un sondeo postelectoral)/Manuel Justel, Rafael López Pintor//Revista española de investigaciones sociológicas, ISSN 0210-5233, № 20, 1982. — P. 162.* Режим доступу 15.12.2012: http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_020_08.pdf

Щодо стратегії Народного альянсу, то ця політична сила зробила два акценти: 1) лідерство М. Фраги та 2) коаліція — єдина альтернатива соціалізму. Послідовно використаними гаслами були: 1. Час рішень. 2. Досягнемо успіху з Фрагою. 3. Час Фраги.

Технічний рівень кампанії перевищив попередні, хоча був далеким від досконалості. Багато приділили уваги якості реклами. Натомість, про-

грами телебачення виявилися наповненими елементарними поняттями із заплутаним змістом. Кампанія лідера Мануеля Фраги була такою ж інтенсивною, як і кампанія Феліпе Гонсалеса.

КПІ доклала максимум зусиль, щоб запобігти своїй повній поразці. Гасло комуністів звучало переконливо: «Для того, щоб ніщо не зупинилося». Уява і хороше технічне забезпечення програм на телебаченні не змогли приховати глибоку кризу лідерства і ті цілі, які переслідували комуністи.

Оцінити кампанію СДЦ важко за звичайними параметрами. Ступінь існуючої дезорганізації привела до великої плутанини повідомлень і економічного марнотратства, зважаючи на виборчі перспективи. У передвиборної кампанії не було керівника. З іншого боку, особисті характеристики лідера і його публічні виступи — м'які жести на трибуні Конгресу, приголомшливі крики на мітингах — ускладнювали ситуацію. Гасла, що з'являлись послідовно, були такі: 1. Ланделіно Лавілья відповідає (малося на увазі, що відповідає усім: і домогосподарці, і пенсіонерів, і студентів тощо). 2. Він відповідає. Він голосує за СДЦ. За центр.

ДСЦ реалізував дуже скромну кампанію як в засобах, так і в запропонованих ідеях. Основне гасло було «винахідливим» акровіршем з ініціалами: «Як повинно бути» («Como Debe Ser» складаються в CDS). У останні дні кампанії було висунуто ще одне: «Гарантувати прогрес» (щоб відмічати «прогресивний» характер партії і відрізнити її від правлячого СДЦ)¹⁶.

Участь громадян у позачергових парламентських виборах, які відбулись 28 жовтня 1982 р., досягла 79,8%, тоді як у 1979 році — лише 68,1. Однією з суттєвих причин, з яких громадяни не проголосували, їх була відсутність у списках виборців. Проте показовим є той факт, що жоден з респондентів не зазначив, що не знав про вибори.

Таблиця 3.

Причини, з яких громадяни не взяли участь у голосуванні на парламентських виборах 1982 р.

№	Причина	Відсотки
1	2	3
1.	Перебував за містом	13
2.	Хворів або мав сімейні проблеми	19
3.	Ніколи не цікавила політика	15
4.	Не знав про вибори	0

Закінчення таблиці 3

1	2	3
5.	Не міг залишити роботу, не було часу	9
6.	Стомився від виборів	4
7.	Політики не в змозі вирішити проблеми країни	11
8.	Був відсутній у списку виборців	25
9.	Не відповіли	4

Джерело: *Manuel Justel, Rafael López Pintor*. Вказана праця. — Р. 163.

Вибори зафіксували абсолютно нову розстановку політичних сил у країні. Як і прогнозувалося, перемога дісталася соціалістам. ІСРП отримала 48,4% голосів (або 9,8 млн. з 20 млн. іспанців, що взяли участь у виборах), відповідно 202 місця у конгресі депутатів і 134 — у сенаті. Перемога партії, заснованої Пабло Іглесіасом у 1879 р., стала винятковою подією. ІСРП практично подвоїла своє представництво у парламенті. Вона здобула більшість у 44 з 52 виборчих округів і перемогла у всіх автономних утвореннях, крім Галісії і Країни Басків. Було підраховано, що ІСРП підтримали мільйони нових виборців: близько 1 млн. колишнього електорату КПП, 1,2 млн. колишніх виборців СДЦ, а також 0,5 млн. виборців менш впливових партій¹⁷.

Тріумф ІСРП частково відбувся за рахунок електорату КПП, яка втратила майже половину голосів, отриманих у 1979 р., і здобула лише 4% і 4 місця у конгресі депутатів і жодного у сенаті. Це виявилось недостатнім для створення власної парламентської фракції. Якщо на виборах 1979 р. співвідношення сил між КПП та ІСРП було 1 до 3, то на виборах 1982 р. вже 1 до 12. Цей результат поклав край сподіванням С. Карільйо, який мав намір створити в Іспанії політичну систему, в якій домінувала би двопартійна модель: правоцентристська партія та КПП.

Друге місце за кількістю голосів отримав Народний альянс М. Фраги, здобувши підтримку 26,6% громадян (107 місця у конгресі депутатів і 54 — у сенаті). Це був теж значний успіх, оскільки, отримавши 8,4% у 1977 р., НА погіршив свої результати до 5,6% у 1979 р. Таким чином, партія М. Фраги перетворилась у головну опозиційну партію. Своїм успіхом Народний альянс завдячував певною мірою тим, що зміг повернути на свій бік майже 3 млн. осіб — електорату СДЦ.

Не дивно, що тріумф ІСРП та Народного альянсу відсунув СДЦ на узбіччя політичного життя. Він втратив 4,7 млн. голосів і 156 депутатських місць, отриманих у 1979 р. СДЦ здобув усього 6,5% голосів (12 місць у конгресі депутатів і 4 у сенаті). Аналітики вважають, що у

історії парламентських виборів Європи ще ніколи не було зафіксовано подібного факту, коли партія втратила не тільки владу, а й сама невдовзі розпалася. Варто зауважити, що такі фактори, як економічна криза і безробіття, відіграли відносно другорядну роль у зменшенні електоральної підтримки СДЦ. Найдошкульнішим ударом для партії став вихід з неї А. Суареса. Воднораз поразка на виборах центристських партій не була абсолютною: 1,4 млн. виборців все ж проголосували за СДЦ, інші 600 тис. обрали Демократичний і соціальний центр А. Суареса. ДСЦ здобув 2,9% голосів (2 місця у конгресі і жодного в сенаті).

М. Хустель та Р. Лопес Пінтор у своєму дослідженні вмістили результати опитування, що дозволяє охарактеризувати масову втечу голосів від СДЦ в сторону ІСРП та НА. Основними аргументами того, що виборці проголосували за ІСРП, а не за СДЦ, були наступні: економічний спад — 25%, уряд без реальної влади — 18%, внутрішні чвари в СДЦ — 13%, відсутність захисту інтересів народу — 12%, погіршення зайнятості — 10%, відсутність надійних лідерів — 4%. Ті, хто підтримали урядову партію в 1979 р., проголосували в 1982 р. за Народний альянс з наступних причин: уряд без реальної влади — 17%, економічний спад — 14%, внутрішні чвари в СДЦ — 14%, невиконання програми — 7%, зростання тероризму та нестабільності в суспільстві — 7%, погіршення зайнятості — 6%, відсутність надійних лідерів — 6%, ухвалення закону про розлучення — 6%. Як видно, основні причини відмови голосувати за правлячу партію є подібними стосовно тих виборців, які в результаті проголосували за лівих (ІСРП) і за правих (НА)¹⁸.

У парламенті були представлені і національні партії країни: Конвергенція і Союз Каталонії, що отримала 3,7% голосів (12 місць у конгресі і 7 — у сенаті); Баскська націоналістична партія — 1,9% голосів (8 місць у конгресі і 7 — у сенаті). Решта партій вибороли загалом 6% голосів¹⁹.

Перемогу ІСРП необхідно розглядати не лише як результат ідеологічних уподобань іспанського суспільства. Хоча, насправді ж, найхарактернішою рисою іспанців протягом останньої чверті минулого століття є сталість їхніх ідеологічних симпатій. Деякі науковці вважають, що політична система, яка виникла в Іспанії наприкінці 1970-х років, насамперед характеризується співіснуванням непостійних партій і постійних виборців, а перемога ІСРП — це не перемога ідеології, а втрата СДЦ і КПП свого колишнього електорату, який підтримав на цей раз соціалістів²⁰.

Аналізуючи стратегію ІСРП 1981–1982 років, можна резюмувати причини її успіху: а) послідовне відстоювання демократичних принципів; б) сприяння стабільності (практично в останні місяці повноважень парламенту ІСРП перетворилася під час «втечі» та міграції центристських депутатів на поручителя урядової стабільності); в) перманентне вису-

нення політичних ініціатив; г) підтримка з метою попередження економічної кризи політики домовленостей та угод (угоди Всезагального союзу трудящих, Робітничих комісій та Іспанської конференції підприємницьких організацій); д) перетворення ІСРП на полюс тяжіння для центристських і лівих партій; е) ріст авторитету і впливу Ф. Гонсалеса. У будь-якому випадку ІСРП завдячує своїй перемозі насамперед тим, що вона виявилася єдиною партією, здатною запропонувати одночасно справжні зміни і мінімальні гарантії стабільності²¹.

Для багатьох іспанців перемога Іспанської соціалістичної робочої партії в жовтні 1982 р. означала ліквідацію режиму Ф. Франко і справжній кінець демократичного переходу. 30 листопада 1982 р. Ф. Гонсалес вперше виступив у Конгресі депутатів в якості кандидата на посаду главу уряду. Він окреслив основні пріоритети своєї політики:

- Громадянський мир.
- Національна єдність.
- Прогрес.

2 грудня 1982 р. кандидатуру Ф. Гонсалеса підтримали в Конгресі (207 депутатів — «за», 116 — «проти», 22 утрималися).

Концентрація парламентських мандатів у руках ІСРП та Народного альянсу трактувалась науковцями по-різному. Одні вбачали в цьому чіткі ознаки майбутньої двопартійності, інші вказували на появу системи домінуючої партії. Декан права університету Сарагоси М. Рамірес визначав політичну систему в Іспанії після виборів 1982 р. як «систему обмеженої багатопартійності» «з тенденцією до біполярності»²².

Вибори в жовтні 1982 р. переформатували політичний простір:

- завершили розпад Союзу демократичного центру, партії, яка зуміла успішно провести країну до демократії;
- привели до влади соціалістів, вперше за сорок років;
- спричинили кризу в лавах комуністичної партії, основної опозиційної сили франкізму;
- відзначили значний злет консервативного Народного альянсу²³.

Перемога Іспанської соціалістичної робітничої партії дала новий поштовх утвердженню демократичних засад в іспанському суспільстві.

По-перше, активна участь громадян у виборах сприяла зміцненню легітимності нової політичної системи. По-друге, демократична легітимність закріпилась завдяки зміні влади. По-третє, існування уряду більшості при твердій підтримці в парламенті підвищувала ефективність системи, сприяла злагодженому вирішенню нагальних проблем та прийняттю важливих рішень. Це в свою чергу, сприяло економічній модернізації, політичному, соціальному та культурному оновленню іспанського суспільства.

¹ *Linz Juan J., Stepan A.* Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe / Juan J. Linz, Alfred Stepan. Baltimore. Johns Hopkins University Press, 1996. — P. 5–7.

² *Powell Ch.* Espana en democracia. 1975–2000 / Charles Powell. — Barcelona: Plaza Janez, 2001. — 688 p.

Prego V. Asi se hizo la Transicion/Victoria Prego. — Barcelona: Plaza Janez, 1995. — 690 p.

Dorado R., Varela I. Estrategias políticas durante la Transición // Tezanos J.F., Cotarelo R., Blas A. de. La transicion democratica espanola. — Madrid: Editorial Sistema, 1993. — P. 253–274.

Tusell J. La transicion espanola a la democracia. — Madrid: Historia 16, 1999. — 207 p.

³ *Caciagli M.* España 1982: las elecciones del cambio/Mario Caciagli // Revista española de investigaciones sociológicas. 1984. — № 28. — P. 85–118.

Tusell Gómez J. Las elecciones de 1982 y el sistema de partidos español/Javier Tusell Gómez // Cuenta y razón. — 1983. — № 9. — P. 155–162.

Justel M., López Pintor R. Iniciando el análisis de las elecciones generales de octubre de 1982: (informe de un sondeo postelectoral) / Manuel Justel, Rafael López Pintor // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1982. — № 20. — P. 155–170. Режим доступа 15.12.2012: http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_020_08.pdf

López Nieto L. La publicación oficial de los resultados electorales del 28 de octubre de 1982 / Lourdes López Nieto // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1984. — № 28. — P. 245–266.

Manuel Ramírez Jiménez. El sistema de partidos en España tras las elecciones de 1982 // Revista de estudios políticos. — 1982. — № 30. — P. 7–20.

Ossorio J. Santamaría. Elecciones generales de 1982 y consolidación de la democracia: a modo de introducción/Julián Santamaría Ossorio // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1982. — № 28. — P. 7–18.

⁴ *Ламздорф В.Г.* Как бедному стать богатым: Опыт перестройки в Испании, начатой генералом Франко / В. Ламздорф // Родина. — 1991. — № 8, С. 20.

⁵ *Powell Ch.* Вказана праця. — P. 322–323.

⁶ El 80% del antiguo electorado de UCD no tiene intención de repetir su voto en 1982 // El Pais. — 14 de septiembre de 1982.

⁷ Por el cambio. Programa electoral del PSOE. Madrid, 1982. — 47 p. Режим доступа 18.05.2013: <http://www.psoe.es/source-media/000000550500/000000550978.pdf>

El PSOE promete crear 800,000 empleos en los próximos cuatro años//El Pais. — 17 de septiembre de 1982.

El programa electoral socialista se basará en la lucha contra el paro//El Pais. — 6 de agosto de 1982.

Javier Angul. El PSOE establecerá la jubilacion a los 64 años y las 40 horas semanales / Javier Angulo // El Pais. — 14 de septiembre de 1982.

⁸ Reducción de la jurisdicción militar y nuevo Código Penal, dos objetivos prioritarios // El Pais. — 17 de septiembre de 1982.

⁹ *Joaquina Prades.* Se intensifican las presiones sobre Lavilla para formar la coalición entre UCD y Alianza Popular / Joaquina Prades // El Pais. — 2 de septiembre de 1982.

¹⁰ El líder de AP, exultante tras la firma de la coalición de la derecha // El Pais. — 14 de septiembre de 1982.

¹¹ Современная Испания /Авилова А.В., Акимов В.С., Баранова Т.Н. и др.; Отв. ред. Загладин В.В. — М.: Издательство политической литературы, 1983. —С. 150.

Wert J.I. La campaña electoral de Octubre de 1982: el camino del cambio / José Ignacio Wert // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1984. — № 28. — P. 70. Режим доступу 10.10.2012: http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_028_05.pdf

¹² *Joaquina Prades*. Se intensifican las presiones sobre Lavilla para formar la coalición entre UCD y Alianza Popular/Joaquina Prades // El País. — 2 de septiembre de 1982.

¹³ *Victor Gijon*. Landelino Lavilla rechaza la posibilidad de acuerdos pre o poselectorales con otros partidos / Victor Gijon // El País. — 18 de agosto de 1982.

Fernando Jauregui. Firme rechazo de Lavilla a una coalición con Alianza Popular / Fernando Jauregui // El País. — 1 de septiembre de 1982.

¹⁴ *Richard Günther*. Leyes electorales, sistemas de partidos y élites. El caso español / Richard Günther // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1989. — № 47. — P. 97. Режим доступу 18.05.2013: <http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/249320.pdf>

Fernando Jauregui. El tema de las coaliciones preelectorales provoca nuevos enfrentamientos internos en UCD/Fernando Jauregui // El País. — 17 de agosto de 1982.

Wert J.I. Вказана праця. — P. 71.

¹⁵ *Javier Angulo*. El programa del PCE no contempla la nacionalización de la banca privada y sí los sectores básicos de la energía / Javier Angulo // El País. — 17 de septiembre de 1982.

¹⁶ *Wert J.I.* Вказана праця. — P. 78–79.

¹⁷ *Хенкин С.М.* Испания после диктатуры (социально-политические проблемы перехода к демократии) / Сергій Хенкин. — М.: Наука, 1993. — С. 77.

Современная Испания. — С. 39.

Powell Ch. Вказана праця. — P. 325.

¹⁸ *Manuel Justel, Rafael López Pintor*. Iniciando el análisis de las elecciones generales de octubre de 1982: (informe de un sondeo postelectoral) / Manuel Justel, Rafael López Pintor // Revista española de investigaciones sociológicas. — 1982. — № 20. — P. 159. Режим доступу 18.05.2013: http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_020_08.pdf

¹⁹ *Prego V.* Diccionario de la Transición. — Barcelona: Plaza Janez, 1999. — P. 660.

²⁰ *Powell Ch.* Вказана праця. — P. 327.

²¹ *Dorado R., Varela I.* Estrategias políticas durante la Transición // Tezanos J. F., Cotarelo R., Blas A. de. La transición democrática española. — Madrid: Editorial Sistema, 1993. — P. 274.

²² *Powell Ch.* Вказана праця. — P. 328.

Ramirez M. El sistema de partidos en España, 1977–1987 / M. Ramirez // Revista de estudios polit. (Nueva Época). — Madrid. — 1988. — № 59. — P. 22.

²³ *Caciagli M.* Вказана праця. — P. 86.

В статтє досліджується процес підготовки і проведення парламентських виборів в Іспанії в жовтні 1982 г. Ці вибори стали визначальними для подальшого політичного розвитку країни. Вони переформатували політичне простір, сприяли утвердженню легітимності демократичного режиму. Автор аналізує основні причини перемоги партії лівого толку, а також фактори, які привели до поразки правлячої центристської партії.

Ключевые слова: демократия, демократизация, переходный период, консолидация, политический режим, выборы, партийная система.

In the article is investigated the process of preparation and holding of parliamentary elections in Spain in October 1982. These elections have become crucial for the further political development of the country. Elections reformatted the political space, resulted in the approval of the legitimacy of the democratic regime. Also the author analyzes the main reasons for the victory of the left party, as well as the factors that led to the defeat of the ruling, centrist party.

Key words: democracy, democratisation, a transition period, consolidation, a political mode, elections, party system.